

se ob naraščajočem pričakovanju viška-Naceve smrti, refleksivno in retrospektivno razkrivajo elementi celotnega ljubezenskega razmerja med možem in ženo, hkrati pa pojavljajo motivi globljih življenjskih in bivanjskih vprašanj.

Maša, druga novela v knjigi Kože, je krajša, meditativno manj abstraktna, epsko nepretrgana s časovnimi retrospektivami, zato pa sintetično gosta in linearna. Avtorja zanima samo zadnja nedelja-zadnja maša v življenju osemdesetletnega Jerneja, ki se mu mora izteči življenje na dan, ki je bil napovedan pred petdesetimi leti. To je običajna nedelja v gostilni (zaradi družbe), podaljšana do prvih nočnih ur in osamljeno vračanje proti domu. »Politična debata« s kolegi in obisk pekarije, dialogski epizodi, ne razgibata dogajanja; v tok premikajočega se časa dneva vnašata osrednjo miselno motiviko novele: problem vojne, vrednosti človekovega življenja in delovanja. Pavle Zidar snuje tokrat dialog brez moraliziranja in komentiranja, ostrino tez prepušča udeležencem pogovora samim: njihovi prepričljivosti in družbenopolitični raz-

gledanosti. Morda je tema pogovora o boju med Izraelci in Arabci preveč sodobna in tuja rustikalnemu okolju, prav tako tema o staroselcih Ilirih in Keltih. Nespretno je tudi Jernejevo pozno srečanje s sinom na cesti, zato pa je mojstrski izbor načina smrti (v čebelnjaku) in zaključni groteskni dialog s svojci. Mistika napovedanega datuma smrti vnaša že v začetek novele napetost pričakovanja. Nadaljevanje novele je samo še izpeljava in obdelava motiva.

V dveh novelah: Na gmajni in Maša se je Pavle Zidar pokazal kot spreten novelist s posegom v rustikalno okolje, kar je novost v njegovem opusu. Njegova Stanja in Nova stanja so bila tematsko sodobnejša, nekatera celo družbenokritična in angažirana. Sedaj je avtorjevo zanimanje usmerjeno v zaton dveh kmečkih grč, dveh življenjskih usod. Noveli kompozicijsko s prvim tekstom, Maščevanje je jed, v Kožah ne pomenita skladne celote, sta pa prekratki za samostojno knjigo.

Marijan Zlobec

Glosa

»Po« Cankarju

Čeprav koledarsko leto še ni pri kraju in se bomo decembra spomnili še Cankarjeve smrti, lahko mirno zapišemo, da smo bistvo sebe ob Cankarju že razkrili. Ta podoba (o nas) se zdi mnogim na moč neprijazna, saj jo domala že vse leto bolj ali manj uspešno, že kar mazohistično blatimo, trpinčimo, obsojamo in zraven ves čas, po stari slovenski navadi, pomalo uživamo. Človeka mami skušnjava, da bi prav v tem uživanju v trpljenju (samo moralnem seveda) videl pravo pobudo, takorekoč ustvarjalni navdih našega javnega ogorčenja ob vsem, kar da ni

bilo storjenega Cankarju v čast. Težko je ovreči ugotovitev (ne kot govorniški stilem, ampak kot ugotovljivo realnost), da nas že v najmanjših podrobnostih privlači predvsem to, kar ni bilo opravljeno, mnogo manj ali skoraj nič pa tisto, kar je bilo storjeno. Slovensko založništvo je letos naravnost zaznamovano s Cankarjevim imenom. Naj navedemo številke? Bojim se, da bi marsikaj prezrl, saj je ta založniška dejavnost zajela resnično vse oblike in možnosti, od vrste zvezkov v ediciji zbranega dela pa prek številnih izborov, odlomkov, množičnih in luksuznih izdaj

do priložnostnih brošur in prireditvenih priročnikov — z uvodi, opombami, razpravami in samostojnimi znanstvenimi deli, skratka: letos je slovensko založništvo »vrglo na trg« že kar pravo pravcato malo cankarjansko biblioteko, ki bi za dolgo morala potešiti številne in vsakršne potrebe naše vednosti o velikem možu z vrhniškega klanca. Najbolj v precepu je bilo gledališče: marsikaj je zamudilo, ni pa čisto odpovedalo: Korunovo Pohujšanje je vredno vse pozornosti, tudi Povšetova dramatizacija (in režija) Martina Kačurja v goriškem Primorskem gledališču je marsikoga več kot prijetno presenetila. In, ne nazadnje, predstava Hlapca Jerneja v dvorani Tivoli (s televizijskim in radijskim prenosom) je bila prav gotovo ploden preizkus slovenske gledališke zmogljivosti. Ali naj rečemo za film Idealist, da je bil le relativno uspešen? Z mislijo na nevisoko raven slovenske filmske proizvodnje in lesk nekaterih zvenceh nagrad? Tudi to mogoče. Morda bi kazalo reči še besedo o televizijski drami in seriji radijskih iger na Cankarjeva besedila. Dogodek so v skladu s svojo specifikko zabeležile revije, časniki, bil je poseben simpozij in gotovo še marsikaj drugega...

Pa vendar naša ljubezen do Cankarja že vse leto doživlja krvavečo travmo ob tistem, česar ob Cankarju, o Cankarju, Cankarju v čast in v razbremenitev naše slabe vesti nismo storili, nikakršne vneme pa ne kaže ta naša moralna ogorčenost ob tem, da bi opazila dobresedno velikansko delo, ki ga je navdihnili naša zavezanost prav delu Ivana Cankarja, bolj kot njegovemu imenu. Čeprav je bilo obeležje jubilejno, se je vendar slovenska ustvarjalna misel ob tej pobudi plodno angažirala. Ponuja se dvojje razlag: ali je ob Cankarjevi stoletnici samo izbruhnilo na dan, ker se je v glavah in

delovnih sobah naših poznavalcev Cankarja (velikih in manj velikih) kopičilo že dolga leta, ali pa je ta ustvarjalna misel tako eksplozivna, da je tolikšen rezultat zmogla kot svoj neposreden, morda že kar priložnostni odgovor na izziv jubileja? Ne v enem ne v drugem primeru ni razloga za moralno travmo — celo ob komediji s spomenikom ne. Če je pravilna prva domneva, si moramo priznati, da je naš interes za Cankarja tako rekoč nepretrgan, da ta in oni, z mislijo nanj, zmerom kaj snuje; če pa je pravilna druga, moramo priznati nenavadno intenzivnost našega razmišljanja o Cankarju, če je že priložnostna bera, vsaj v kvantitativnem smislu, tako impozantna.

(Docela v oklepu bi si človek drznil izpeljati to misel do kraja: stokanje nad tem, kar ni bilo opravljeno, ob popolni odsotnosti slehernega zanimanja za tisto, kar je bilo ustvarjeno in je dostopno vsakršnemu kritičnemu soočanju, je prav nič čedna, stara slovenska moralistična cmeravost v imenu česarkoli proti čemerkoli. Gre za posebno vrsto javne navzočnosti, ki se dogaja mimo sleherne oblike dela, celo mimo sleherne vednosti o delu drugih. Kajti prav letos je bilo, povezano s Cankarjevim imenom, opravljeno nemajhno delo, tudi nadvse raznovrstno, ob manj pomembnem in nepomembnem tudi pomembno, ki bi si zaslužilo vsaj delček tiste velike pozornosti, tako zagnane, tako prvinske, tako čiste, tako slovenske, ki jo že vse leto doživlja »tisto«, česar nismo storili Cankarju v čast in po njegovem zasluženju. In ker Slovenci radi po čem udrihamo, udrihajmo — in ta priložnost je! — po tistem, kar je, ne pa po tistem, česar ni. Vse to, kot rečeno, docela v oklepaju).

C. Zlobec